

САҢГА ОЛХ

№ 23 (12053) • Бэс ыйын 19 күнэ, 2026 сыл, бээтинсэ • 12+



Бу
нүөмэргэ

Тыа хаһаайыстыбата

Үлэ дьоно саҥа тиэһиникэ
күлүүһүн туттулар/2

Үлэ чулуулара

Дьоруой аатын өрө тутан/5

История чахчылар

Баай Баайка сыдыааннара
уонна номохтор/6

Мугудайга – улуустааҕы Олонхо ыһыаҕа

Ыһыах—2026. «Олонхоһут, ырыаһыт П.М.Терютина-Ырыа Ымыычаан үрдүк аатыгар сүгүрүйэн» Олонхо ыһыаҕа Мугудайга ыытылынна/4



Олонхо ыһыаҕар ытык дуобаны туттарыы. Данил Николаев хаартыскаҕа түһэриитэ.

Тэттик

“Сыл дьиз кэргэнэ” куонкуруска ситиһиилээхтик кытыннылар

Чурапчы улууттан 2026 сылга Бүтүн Арасыйатааҕы “Сыл дьиз кэргэнэ” куонкурсу өрөспүүбүлүкэтээҕи түһүмэҕэр Чурапчы улууттан 10 дьиз кэргэн кытынна.

“Тыа сириг дьиз кэргэнэ” номинацияҕа Бахсыттан Анастасия уонна Иван Шеломовтар дьиз кэргэн 1-кы миэстэ буолан, Ил Дархан 300 000 солкуобайдаах бириһинэн, “Эдэр ыал” номинацияҕа Чурапчы нэһилиэгиттэн Сандаара, Айсен Решетниковтар дьиз кэргэн 1-кы миэстэ буолан, 300 000 солк. бириһинэн, “Кыһыл көмүс дьиз кэргэн” номинацияҕа Болугур нэһилиэгиттэн Людмила, Трофим Лыткиннар дьиз кэргэн 2-с миэстэ буолан, 200 000 солк. бириһинэн наҕараадаланнылар!

Бастагы миэстэни ылбыт Анастасия уонна Иван Шеломовтар уонна Сандаара, Айсен Решетниковтар дьиз кэргэннэрэ дойду таһымнаах күрэххэ кытталларыгар докумуоннара хомуллан, Бүтүн Арасыйатааҕы куонкурсу хамыһыһыатыгар ыытылынна.

Сүүрэр суолга – 246 Чурапчы улуунун олохтооҕо

Арасыйа күнүгэр анаан, Дойду үрдүнэн аан бастагытын “Биир сомоҕо сүүрүү –2026” аахсыйа ыытылынна. Бу күн Чурапчы 246 олохтооҕо сүүрэр суолга турунна. 7 дистанцияҕа сүүрдүлэр. Ол курдук, 1 көскө – 18 киһи, 5 биэрэстэҕэ – 26, 1 биэрэстэ кэлээскэлээх сүүрүүгэ – 10, 3 биэрэстэ уһуннаах хаалыктаах хаамыыга – 39, 2 аҥаар биэрэстэ уһунга – 97 киһи, 500 миэтэрэ уһунга — 28 оҕо, 1 биэрэстэ уһунга – 22 оҕо.

Манна, төһө да ардахтаах буоллар, суол-иис куһаҕанын аахсыбакка, Болугур, Кытаанах, Мугудай, Хоптоҕо, Сылан о.д.а. нэһиликтэриттэн кэлэн кытыннылар.

Бу сүүрүүгэ миэстэлэһии диэн көрүлүбэт.

Чурапчы гимназиятын өссө биир выпускнига экссэмэнин 100 баалга суруйда

“Өссө биир улахан үөрүүлээх сонун иһитиннэрэбин. Үөрэнээччибит Айсана Куо Сивцева нууча тылын биир кэлим экссэмэнигэр мунутуур 100 баалы ылла.

Учууталыгар Лена Романовна Семеноваҕа, Айсана Куоҕа, кылаас салайааччыгар Николай Николаевич Романовка, Айсана Куо төрөппүттэригэр, кэлэктиппэр улахан төлөннөөх эбэрдэ буоллун”, - диэн Степан Макаров аатынан гимназия дириэктэрэ Юрий Слепцов үөрүүтүн үллэһиннэ.

Чурапчы киинигэр “Айылҕа уута” саҥа пууна аһылынна

Бу күннэргэ Чурапчы нэһилиэгин бастагы кыбаарталыгар “Айылҕа уута” сабыс-саҥа пууна үлэлээн эрэр. Үлэлиир эрээсимин билиһиннэрдэххэ, сарсыарда 10 чаастан кизһэ 18:30 чааска диэри эбиэтэ уонна өрөбүлэ суох үлэлиир. Ууну тиксэрэн биэрэр өнгө суох.

Төлөбүрүн мобильнай баан нөһүө эбэтэр харчынан төлүүххэ сөп. Сотору кэминэн 5 итиэннэ 20 литэрэлээх кураанах бытыылкалары атыылыыр буолуохтара.

Иһэр уу пууна табыгастаах сиргэ турбут – уопсай дьизэ олорор дьон абыраныһылар.

Чурапчыга күн-дьыл туруга

Бэс ыйа
19 күнэ
БЭЭТИНСЭ



19° 11°

Бэс ыйа
20 күнэ
СУБУОТА



27° 12°

Бэс ыйа
21 күнэ
БАСКЫҤЫАННА



27° 14°

Бэс ыйа
22 күнэ
БЭНИДИЭННИК



23° 11°

Бэс ыйа
23 күнэ
ОПТУОУННЬУК



23° 13°

Бэс ыйа
24 күнэ
СЭРЭДЭ



21° 12°

Бэс ыйа
25 күнэ
ЧЭППИЭР



24° 13°

Күн-дьыл туруга интэриниэт ситимиттэн ытылынна.

Өрөспүүбүлүкэ сонуннара

Уочараттаах байыаннай-технической көмө оҥоһулунна

Ил Дархан Донбасска байыаннай дьайыыга бойобуой соруудахтары толоро сылдьар биир дойдулаахтарбытын кытта көрүстэ. Байыастарга сулууспаларын иһин махтанна уонна төрөөбүт өрөспүүбүлүкэлэриттэн уочараттаах байыаннай-технической көмөнү туттарда. Ол иһигэр - «ЯК-14» роботизированной платформалары, «Сокол» квадроцикллары, дроннары уонна да атын наадалаах тиэхиньикэни. Айсен Николаев Саха сириттэн сылдьар байыастары кэмигэр уонна туох да мэхэйэ суох хааччыйар тирэх пуун үлэһиттэригэр махтанна.

Өрөспүүбүлүкэ Ыксаллаах быһыыга-майгыга хамыыһыйатын мунньаҕа буолла

Айсен Николаев Өрөспүүбүлүкэ Ыксаллаах быһыыга-майгыга хамыыһыйатын мунньаҕын бытта. Ойуур баһаарыттан сэрэхтээх буолуу боппуруостарын уонна сааскы халаан уутун барыллаан түмүктэрин көрдүлэр. Саха сирин үгүс өттүгэр муус барыта түмүктэннэ. Гидрологическай балаһыанньаны кэтээн көрүүнү уу таһыма түһүөр диэри салгыырга соруудахтаата. Итии, кураан күн-дьыл турдаҕына, ойуур баһаара турар куттала түргэнник улаатар, онон суһал ыстаапка баһаартан сэрэхтээх буолуу кылаастарынан арааран кэтээн көрүүгэ уларытылары киллэрэргэ, хонтуруолга мэлдьи тутарга уонна хас биридди тахсар түгэннэ дьаһаллары ыларга соруйда. Муниципальной тэриллиилэр баһылыктарыгар нэһилиэнньэлээх пууннарга баһаартан көмүскүү минерализованнай балаһалары оҥорууга, уунан хааччыйыыга, баҕа өттүнэн үлэлиир баһаарынай дружиналар үлэлэрин тэрийиингэ баар итэҕэстэри түргэнник туоратарга ыйда.

Оттук-эньэргиэтикэ салаата сыыппара технологияларыгар көһүүтүн боппуруостарын көрдүлэр

Айсен Николаев бэрэссэдээтэллээх Арасыйыа Судаарыстыбаннай Сэбиэтин «Энергетика» хайысхаҕа хамыыһыйата оттук-эньэргиэтикэ салаата сыыппара технологияларыгар көһүүтүн боппуруостарын көрдө. Ол иһигэр - инфраструктура суолталаах эбийиэктэрин эрэллээх бырагыраама-аппараат комплекстарыгар 2030. сыл тохсунньу 1 күнүгэр диэри көһөрүү, 2027-2030 сылларга оҥоһуу өй көдьүүһүн тутуу көрдөрүүлэрин үөскэтии, эбийиэктэри көмүскүүргэ кибер бэрэбиэскэни ыттыгы тиһигин тэрийи туһунан. Салаа хампаанньаларыгар оҥоһуу өй технологияларын туһаныы 2022 сыл санатыгар 21% буоллаҕына, 2025 сыл бүтүүтүгэр 58% диэри улааппыт. Сабадалааһынын, 2027 сылга бу көрдөрүү 70% күүһүрүө. Мунньах түмүгүнэн оҥоһуллубут этиилэр салгыы федеральной былаас уорганнарыгар ытыллыахтара.

Ил Дархан эксээмэннэрин 100 баалга туттарбыт выпускниктары бэлиэтээтэ

Саха сиригэр химияҕа, литератураҕа, историяҕа биир кэлим эксээмэни алта выпускник мунутуур баалга туттарбытын Ил Дархан Айсен Николаев Макс ханаалыгар иһитиннэрдэ. Чурапчы гимназиятыттан Ньургуйаана Егорова литератураҕа 100 баалы ылла. Химияҕа Мииринэй 26 №-дээх оскуолатыттан Ринчин Бальжиев, Өрөспүүбүлүкэтээби лиссий-интеринээттэн Сергей Егоров уонна Ньургун Жирков, Дьоккуускай Арктикатааҕы оскуолатыттан Серафима Тен 100 баалы ылары ситистилэр. Маны сэргэ Арктикатааҕы оскуолаттан Алтын Егоров историяҕа эксээмэни 100 баалга суруйда. Ил Дархан БКЭ-ни мунутуур баалга туттарбыт оҕолор 100 тыһ. солк суумалаах биир кэмнээх төлөбүрү ылалларын санатта.

СӨ Ил Дарханын уонна
Бырабытталыстыбатын пресс-сулууспата.

Үлэ дьоно санга тиэхиньикэ күлүүһүн туттулар

Тыа хаһаайыстыбата. Бэс ыйын 17 күнүгэр Мэнгэ Хангалас оройуонун Аллараа Бэстээх бөһүөлэгэр тыа хаһаайыстыбатын тиэхиньикэлэрин туттарыы үөрүүлээх түгэнэ буолла

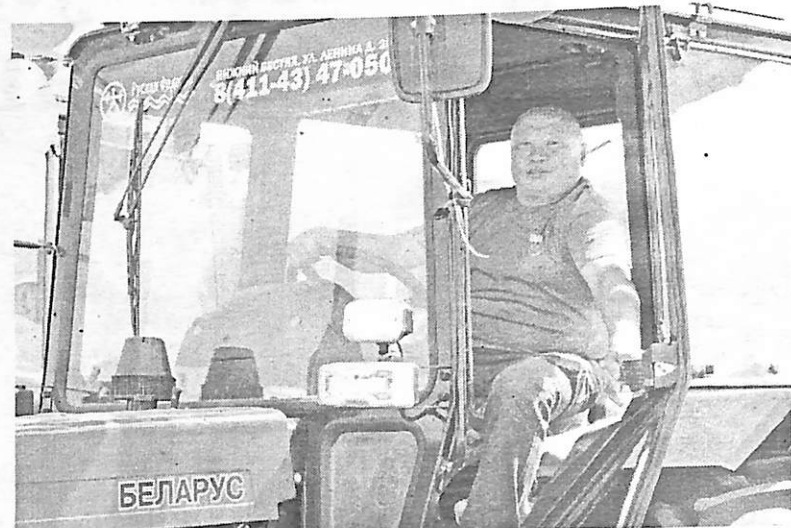
Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ

Тыа хаһаайыстыбатын туһааннаах бырагыраама-тын көмөтүнэн 9 сабыс-саҥа тыраахтар, 2 бортобуой массыына итиэннэ охсор, мунньар тиэхиньикэлэр тыа хаһаайыстыбатыгар үлэли сылдьар улууспут үлэһит дьонугар ананна. Тиэхиньикэлэр Миинискэй собуотуттан тиэллэн кэл-биттэр.

Бэлиэ түгэннэ улуус баһылыга Степан Саргыдаев, урбаанныт, меценат Руслан Федотов, улуус баһылыгын тыа хаһаайыстыбатын боппуруостарыгар солбуйааччы Анжелика Неустроева эбэрдэллэтилэр.

Дьэ, ол кэнниттэн дохсун ыттыс тыаһынан күлүүстэри туттары сирэ-туома буолла. Бу кэлбит тиэхиньикэлэри сылгыны иитиингэ тэрээһиннээх хаһаайыстыбалар, таһаарылаахтык үлэли сылдьар чааһынай урбаанныттар ыллылар. «МТЗ» тыраахтардары бааһынай хаһаайыстыба баһылыга Иван Сергеев, Марта Николаева, Афанасий Барашков, Николай Ефремов, Петр Кривошапкин, чааһынай урбаанныттар – Петр Максимов, Сергей Крылов, Алексей Трофимов, Александра Корякина, соһулар тиэхиньикэлэри чааһынай урбаанныттар – Александр Неустроев, Артем Ефремов, Ян Попов, Дмитрий Местников, «Чыаппара» ТХПК ыллылар. Кинилэри сэргэ бааһынай хаһаайыстыба баһылыктара Илья Дьячковскай уонна Сергей Петров «УАЗ» бортобуой, «УАЗ» фермер массыынаны ылар сэртификэттэри тутан, үөрүүлэрэ үрдээтэ.

«Сылгыны үөрдээн иити бырагыраамата биһиэхэ, тыа хаһаайыстыбатын министиэристибэтин нөҥүө, үлэлэббитэ син ыраатта. Бүгүн биһиги улууспут бу бырагыраамаҕа олус үчүгэйдик кыттан, өрөспүүбүлүкэ үрдүнэн саамай элбэх тиэхиньикэни – 22 тимир көлөнү, итинтэн 9 тыраахтары уонна состорулар тиэхиньикэлэри ылан, быйыл кыстыкка киирэрбитигэр, оппутун-маспыттын булунар бытыгар олус улахан өйбүл буолуо диэн эрэнэбин. Түгэнинэн туһанан, СӨ Ил Дарханыгар Айсен Николаевка, тыа хаһаайыстыбатын министиэристибэтигэр уонна Руслан Еремеевич Федотовка улахан өйбүллэрин иһин, дириг-



✎ Петр Кривошапкин Хатылы нэһилиэгин олохтооҕо. #ааптар түһэрийтэ

ник махтанабыт», — диэн улуус баһылыга Степан Саргыдаев эбэрдэ тылыгар эттэ.

«Үлэһит дьон, улуус, өрөспүүбүлүкэ салалтата бииргэ үлэлэһэн, тондем буолан, үтө түмүктэри ситиһэллэрин бүгүнгү тэрээһин туоһулуур. Бачча элбэх тиэхиньикэни сылын аайы Чурапчы улууһа эрэ ылар. Чурапчы бары көрдөрүүлэринэн, сүөһүтүн, сылгытын ахсаанынан, бааһынай хаһаайыстыбаларын үлэлэринэн ойуучу миэстэҕэ тураллар», — диэн урбаанныт Руслан Еремеевич тус санаатын тиэртэ.

«Үйбэр бастакы саҥа тыраахтарым буолар. Бэйэбит 26 ынаҕы кыстаттыбыт, 8 сүөһү төрөөн турар, 80-тан тахса сылгылаахпын, онтон биэтэ - 54. Тыа хаһаайыстыбатынан дьарыктаммыпыт төрдүс сыла. Олус үөрэн турабын. Бүгүн тутта сүүрдэн барабыт. Саҥа тиэхиньикэбит оттуурбутугар саамай көмөлөөх буолуоҕа. Тиэхиньикэни кэмигэр тиэрдибит Руслан Еремеевичка, улууспут, Бырабытталыстыбабыт салалтатыгар махтанабын уонна бу бырагыраама салгыы үлэлиригэр баҕарабын», — диэн Хахыяха учаастагыттан бааһынай хаһаайыстыба салайааччыта Марта Михайловна Николаева үөрүүтүн үлэстэр.

«Бары көрдөрүүлэрибитинэн өрөспүүбүлүкэҕэ биһиги улуус бастакы миэстэҕэ сылдьабыт. Тохсунньу 1 күнүнээби түмүгүнэн – 15700 төбө сылгылаахпыт, 197 бааһынай хаһаайыстыба сылгынан дьарыктанар. Ол иһигэр кэпэрэтиип итиэнэ 2 племенной хаһаайыстыбалаахпыт. Быйылгы сыл улууспутугар Олохтоох онорон таһаары сылын биллэриллибитэ, ол итинэн үлэ-хамнас

тэтимнээхтик барар. Быйылгыттан убаһа этин переработкаҕар ылсан эрэбит, манна Дмитрий Местников, Александра Корякина, Петр Кривошапкин ылсыахтаахтар. Эрдэ тыа хаһаайыстыбатын министиэристибэтэ сыспай сиэллээҕи үөрдээн иитиигэ сылгы базатын тутууга үп тыһыар этэ. Биһиги улуус эмиэ кыттан, туһанан кэлбиппит, элбэх сылгы базалара тутулунулар. Онтон иллэрээ сылтан матырыйаалынай-техникскэй базаны бөһөргөтүүгэ тиэхиньикэнэн уонна плематыыга үбү биэрэр буолбута. Үс сыл устата биһиги улууспутугар 33 «Беларусь» тыраахтар кэллэ, 13-состорулар тиэхиньикэ, 1 – вездеход, 133 төбө — плематыыга ороскуоту сабыы уонна 3 – бортобуой массыына. Бу – Бэдэрээлинэй бырагыраама буолар. Онон улууспут баһылыгар Степан Анатольевичка, урбаанныппытыгар Руслан Еремеевичка уонна тыа хаһаайыстыбатын министиэристибэтигэр, Артем Александровичка махталбытын тиэрдэбит. Степан Анатольевич үлэлиир кэмигэр, сүөһү аһылыгын эбии бэлэмнээһин бырагырааматынан уонна сылгыны үөрдээһингэ Чурапчы улууһугар – 50-тан тахса «МТЗ» тыраахтар, икки улахан погрузчик кэллэ», — диэн Анжелика Неустроева этэн туран, Степан Саргыдаевка сылгыһыттар ааттарыттан махтал суругу туттарда.

Тиэхиньикэлэр ылылыннылар. Аны дьэ, Степан Анатольевич бэлиэтээбитинэн, бэрлэлэр үп көдьүүстээхтик туһаныллан, тыа хаһаайыстыбатын сайдытыгар барыахтаах.

Хомоҕой хоһоонньут сана кинигэтэ

Сана кинигэ. Дмитрий Дыдаев бобулла сылдыбыт икки кинигэтэ сүрэхтэннэ

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ

Былырыын алтынньы 10 күнүгэр бэйиэт, тылбаасчыт Дмитрий Герасимович Дыдаев төрөөбүтэ 90 сылыгар анаан, “Дорҕоон буолламмын, дуораһыан иһэн, уостан сүтүмүүм...” кинигэ электроннай көрүнгүн биһирэмэ СӨ национальнай библиотэикэтигэр буолан ааспытын бука бары өйдүүр буолуохтаахпыт.



Оттон биһиги улууспутугар сана-кинигэ биһирэмэ СӨ бастагы Ил Дархана Егор Борисов архыып-библиотэикэтигэр, үтөүгэһинэн, үөрүүлээх быһыыгамайгыга аһылынна. Ыалдьыттары арыылаах алаадынан, сөрүүн быырпаһынан, итии салааатынан күндүлээтилэр.

Улуус баһылыгын социальнай боппуруостарга солбуйааччы Мария Кронникова, улуус дьокутааттарын Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ Яков Окочешников тэрээһин кыттыылаахтарын истинг тылынан эбэрдэлээтилэр, эбэрдэ суруктары туттардылар.

СӨ Национальнай библиотэикэтин салайааччыта, Төлөй Дириниттэн төрүттээх биһир дойдулаахпыт Саргылана Васильевна Максимова Дмитрий Дыдаев үс кинигэтэ хайдах электроннай көрүнгүнэн итиэн-

нэ кумаабыга тиһиллэн тахсыбытын туһунан сиһилии сырдатта: “Дмитрий Герасимович, аан мангай, үлэтин Одьу-луун нэһилиэгин библиотэикэтигэр сабаалабыта, онон биһиги – кэллиэгэбит. Суруйааччы төрөөбүтэ 90 сылын көрсө, кини айымньыларын, публицистикатын барытын түмэн, барыта 360-тан тахсар ахсааннаах библиографическай ыйынньыгы бэлэмнээн таһаарбыппытын, улахан астынабыт. Бу ыйынньык Дмитрий Дыдаев олоһун, айар үлэтин үөрэтэр дьонго туһалаах буолуо диэн эрэнэбит”, - диэтэ.

Салгыы тылы өрөспүүбүлүкэбэ биһир биллэр уопсастыбаннай-бэлитичэскэй



диэйтэл, суруйааччы биһир дойдулааҕа Альбина Иннокентьевна Поисеева кинигэни таһаарарга туох төрүөт буолбутун, хайдах үлэлэспиттерин сиһилии кэпсээтэ: “Бу кинигэни таһаарарбытыгар, Дмитрий Дыдаевы кытта тыыннааһар алтыспыт, кини туһунан өйдөбүлү илдьэ сылдыар дьоммутун баттаһа, поэт 100 сылын күүппэкэ эрэ, ахтыылары хомуйан, кэлэр кэнчээри ыччат биллин диэн санаанан салайтардыбыт. Икки электроннай көрүнгэ бэчээттэммит икки түмүккэ кинигэ табыста. Биллэн турар, манньк үлэни суруйууга биллэр улахан дьон үлэлэригэр сигэһэрин”.

Кинигэ икки чааһын иккиэннэрин СӨ култууратын Бочуоттаах үлэһитэ Вера Платонова билиһиннэрдэ, бэйиэт айар үлэтигэр болҕомтотун ууран хоһооннорун символикатын кылгастык ырытта, ааҕааччыга быһааран биэрбитэ ордук

кэрэхсэбиллээх буолла: “Дмитрий Дыдаев поэзиятыгар саха киһитин өйүгэр-санаатыгар, этэргэ дылы, генетическай кодугар баар өйдөбүллэри хомуйан суруйар. Ол курдук, «оҕо төрөөһүнэ», «Ыалдьыт» диэн өйдөбүллэр саха киһитигэр улахан суолталаах буолаллар. Ол эрээри Дыдаев поэзиятыгар кытаанах соҕус, тыйыс тыллардаах хоһооннор эмиэ бааллар. Ити, биллэн турар, олоһун ыарахан кэмнэрин санаан суруллубут хоһооннор. Дмитрий Герасимович айар үлэтин ааннаал курдук сырдаппыт, сырдык иччилээбит киһинэн кэргэнэ Татьяна Петровна Слепцова буолар”. Кини ордук Дыдаев тылбааска үлэлэригэр сиһилии тохтоото. Дагестан норуота бүтүүн киэн туттар, Арасыйыа биһир чулуу бэйиэтэ Расул Гамзатов айар үлэтин ытыгылаан турар, хоһооннорун сахалыы санардыбыт бэйиэт буоларын тоһоҕолоон эттэ.

Кинигэ иккис чааһын ырытыыга суруйааччы, суруналыыс, Саха Өрөспүүбүлүкэтин култууратын үтүөлээх үлэһитэ Евдокия Иринцева-Огдо олус бэркэ үлэлээбит ахтылынна. Оттон Дмитрий Дыдаевы илэ көрбүт, алтыспыт Афанасий Михайлович Старостин суруйааччы уонна кини кэргэнэ Татьяна Петровна олохторуттан олус умсугутуулаахтык кэпсээтэ.

Бу күн Дмитрий Дыдаев айар үлэтин, олоһун тула, биһир кэмгэ үлэлээн-хамсаан, айан-тутан ааспыт үлээннээхтэрэ, аймахтара, биһир дойдулаахтара сэргэх сэхэннээх ахтыы киэһэтин атаардылар.

Дмитрий Дыдаев бобуулаах суруйууларын Хабаровскайга суругунан илдьэ сылдьан, доҕотторугар билиһиннэриитин бэтэрээн библиотэикэр, СӨ култууратын туйгуна, тойуксут, норуот ырыаһыта Наталья Захарова олус истинник абынна. Кылгастык да буоллар, Дмитрий Дыдаевтыын балыыһаҕа биһиргэ сыппытын туһунан Чурапчы улуһун Бочуоттаах олохтооҕо Владимир Максимов кэпсээтэ. Маны таһынан Одьулуун нэһилиэгин баһылыга Людмила Ефремова, Чурапчы улуһун култуураҕа салаатын начаалынньыга Петр Гуляев, быһылгы “Үлэ киһитэ” бириэмийэ лауреата, кыраайы үөрэтээччи, СӨ, РФ доробуйа харыстабылын туйгуна Любовь Григорьева, аймахтар ааттарыттан Николай Ильич Дыдаев оҕолоро тус санааларын үлэһиннилэр.

Биһирэм кэмигэр Дмитрий Дыдаев хоһоонноруттан Одьулуун нэһилиэгин литэрэтиринэй түмсүүтүн чилиэннэрин уус-уран ааҕылары буолла.

Сэргэх дьаһал. «Дьөһөгөй оҕотун мааныылаах симэбэ» быыстапканы туруордулар

Людмила ГОРОХОВА

Бэс ыйын 16 күнүгэр А. А. Саввин аатынан түмэлгэ, төрүт үгэстэргэ олобуран, сахалыы ийи баһылаабыт, хатыламмат, өлбөт-сүппэт онҕоһуктарын бар дьонугар анаан хаалларбыт биһир дойдулаахпыт, Саха Өрөспүүбүлүкэтин култууратын туйгуна, СӨ төрүт ийигэр норуот маастара Зинаида Попова быыстапка аһылынна.

Быыстапка сахалартан бастагы Социалистическай үлэ Дьоруойа, сылгыһыт Роман Иннокентьевич Константинов төрөөбүтэ 130 сылыгар анаан. Зинаида Иннокентьевна күн сириттэн суох буолуобуттан, бу үлэлэрин дьэ кэргэнэ кичэллээхтик көрөр-харайар, бүгүн быыстапка кинилэр көңүллэринэн турда.

“Зинаида Иннокентьевна 1954 сыллаахха Чурапчы сэлээнньэтигэр Иннокентий Николаевич уонна Агита Гаврильевна Платонова дьэ кэргэнгэ төрөөбүтэ. Ийэтэ Агита Гаврильевна – өрөспүүбүлүкэбэ, Россияҕа биллэр норуот маастара, РФ худуоһунньуктары сойууһун чилиэнэ этэ. Дьон бары Зинаида Иннокентьевнаны “ийэтин утумнаабыт”

дииллэрэ. 1976 сыллаахха ХИФУ физико-математическай факультетын үөрэнэн бүтэрэн, дойдутугар Чурапчы оскуола-ларыгар математика учууталынан, завучунан үлэлээбитэ. Чурапчытаагы пионердар дьыллэригэр дириэктэрдээбитэ, Дьоккуускайдаагы пионердар дыбарыастарыгар национальнай иис куруһуогун салайан үлэлэспитэ, Дьоккуускай куорат оскуола-ларыгар учууталлаабыта. Дирин билиилээх, үрдүк методическай таһымнаах, айымньылаах учуутал буолан үөрэнээччилэр, төрөппүттэр ытыктабылларын, биһирэбиллэрин ылбыта. Кини таптыыр идэтинэн – учууталыырын таһынан, бириэмэ тосхойдор эрэ, илиитигэр ийин ылар. Ордук сөбүлээн, кини оҕуруонан сахалыы паннолары, ат симэбин толору кэмпилэктэрин, дьахтар сахалыы былааччыларын тигэрэ, кыбытык тигии уустук, ураты көрүнгүн чахчы да баһылаабыта. Маастар Зинаида Попова үлэлэрэ Москва, Санкт-Петербург, Хабаровскай куораттарга, тас дойдугар – Парижка, Берлингэ, Монголияҕа уонна Аляскаҕа быыстапкаҕа турбуттара, саха омук култууратын киэҥник сырдаппытара”, - диэн мусуой сүрүн үлэһитэ Юрий Толстоухов мустубут дьонго билиһин-

нэрдэ.

Бу бэлиэ күн Зинаида Попова кэргэнэ Вячеслав Попов, улуус баһылыгын социальнай боппуруостарга солбуйааччы Мария Кронникова, А.А. Саввин аатынан түмэл дириэктэрэ Афанасий Захаров аалай лиэнтэни быһан, быыстапканы үөрүүлээхтик арыдылар. Салгыы Мария Кронникова, улуус дьаһалтатын дьэ кэргэни кытта үлэбэ исписэлиис Татьяна Бушкова, Мунхалов аатынан “Ай” норуодунай устуудьуйа салайааччыта Айылгы Пинигина, дьүөгэлэрэ, биһиргэ үөрэммит доҕотторо, аймахтара, түмэл дириэктэрэ Афанасий Захаров эбэрдэ тылларын, баҕа санааларын эттилэр.

Мария Кронникова, улуус баһылыгын социальнай боппуруостарга солбуйааччы: “Агита Гаврильевна Платонова курдук биһиги улууспутугар дьахтар хамсааһыныгар, төрүт үгэстыннаах хааларыгар, саха таһаһын пропагандалаан, билиһини үйэбэ кэлиитигэр улахан кылаатын киллэрбитэ. Ытыктыыр киһит кыһа Зинаида Иннокентьевна ийэтин талаанын, маастарыстыбатын удьуордаан, бэйэтэ туспа суоллаах-иистээх СӨ норуотун маастара буолан, дьон биһирэбилин, хайбабылын ылан ылбыта. Бүгүн уран



тарбахтаах иистэннээн быыстапка аһылыбытынан, бука барыгытын эбэрдэлибин! Зинаида Иннокентьевна биһиги улууспутугар үөрэҕири хайысхатыгар кэнчээри ыччылгыт үүнэн-сайдан тахсытыгар улахан кылааттаах. Маны сэргэ кини – айылбаттан анаммыт, айылыртан кутуллубут талааннаах киһи буолар. Кини үлэлэрэ, көрөргүт курдук, биһир ньыман буолбакка, иис араас көрүннэринэн онҕууллубут үлэлэр. Бу үлэлэр өрөспүүбүлүкэбит ийигэр эрэ буолбакка, Арасыйыа, Аан дойду түһүлгэлэригэр

туран, тас дойду дьонугар-сэргэтигэр төрүт култуурабытын сырдаппытара”, - диэн быыстапкаттан санаатын үлэһиннэ.

Кырдыга да, айылбаттан талааннаах Зинаида Попова үлэлэрин киһи сөҕө-махтайа көрөр. Бу быыстапка А.А. Саввин аатынан түмэлгэ бэс ыйын 25 күнүгэр диэри туруоҕа. Талааннаах маастар Зинаида Попова үлэлэрин илэ хараххытынан кэлэн көрөн сэргээн. Эдэр иистэннээннэр, төрүт иис көрүнүн салгыы сайыннаран, үйэтитэн иһин.

Мугудайга – улуустааҕы Олонхо ыһыаҕа

Ыһыах—2026. «Олонхоһут, ырыаһыт П.М.Терютина-Ырыа Ымыычаан үрдүк аатыгар сүгүрүйэн» Олонхо ыһыаҕа Мугудайга ыытылынна

Наталья СИБИРЯКОВА

Бэс ыйын 14 күнүгэр маанылаах Маралаайы ыһыахтыыр сиригэр ыраахтан-чугастан кэлбит күндү-мааны ыңгырылаах ыалдьыттар, олохтоохтор, биир дойдулаахтарбыт, кыралыын-улаханньын ох курдук онгостон, кустук курдук куюһанан, Чурапчы улуусугар VI-с төгүлүн ыытыллар Олонхо ыһыаҕын түһүлгэтигэр тобуоруна муһуннулар.



Ырыа Ымыычаан сыдыаннара.

Быйыл ыһыах биллэр олонхоһут, норуот ырыаһыта, остуоруйаһыт, талааннаах иистэннэн, тусчут, айылбаттан айдарылаах Пелагея Михайловна Терютина-Ырыа Ымыычаан үрдүк аатыгар сүгүрүйэн ыытылынна. Бу улахан суолталаах тэрээһин сүрүн режиссеруан Иван Бушков аһанан, хас эмэ ый инниттэн утумнаах бэлэмниини ыытыллан, сценарий оҥоһуллан, Ырыа Ымыычаан айымньытыгар олоһорбут үгүкүүнэн дьүһүйүүтүнэн ыһыах үөрүүлээх аһыллыта көрөргө астык, долгутуулаах буолла, хас биирдии кыттааччы хамсаныта, үгүкүүтэ, тыла-өһө чоһуллубут буолан олус диэн кэрэ көстүүнү бэлэхтээтэ, манна мустубут дьону барытын түмэ тардан биир үөрүү, өрө көтөүллүү изиитигэр киллэрдэ. Мугудай урут-уруккуттан үгүкүү куттаах нэһилиэк буоларын бу дьүһүйүү өссө төгүл биһэргэттэ. Манна сүрүн оруоллары Ырыа Ымыычаан хос сизэнэ, оскуола, устудьуон кэмнэригэр «Көлүкэчээн», «Сандал» үгүкүү бөлөхтөрүн солиһа Валерьян Сивцев кэргэниннэн Мариялыын толорбуттара өссө кизэртэн, суолталанан биһрдэ. Саха норуотун былыр-былыргыттан утумнаан кэлбит, айылҕаны кытта ситимниир, саҥа дьылы көрсөр улуу өбүгэбит үгэһинэн аал уоту айах тутан, айыларбытыттан көрдөһөн арчылыыр, алгыстыыр сизэри-туому РФ уонна СӨ үтүөлээх артыыһа, Саха норуодунай артыыһа, биир дойдулаахпыт Дмитрий Артемьев ыытта. Усуйаанаттан, Нерюнгриттан, Тулагыттан, Дьоккуускайтан, Хатастан уо.д.а. өрөспүүбүлүкэ араас мунугуттан Пелагея Михайловна Терютина – Ырыа Ымыычаан утумнара халын аймаҕынан сүүстэн таһа киһи сэлэлии

хааман кирибиттэрин дьон уруйдуу-айхаллыы көрсүбүтэ чаччы даҕаны өссө биир чабылхай түгэн буолла.

Үөрүүлээх аһыллыы чааһыгар Чурапчы улуусун баһылыга Степан Саргыдаев, улуус дьокутааттарын Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ Яков Оконешников, Мугудай нэһилиэгин баһылыга Николай Аммосов эбэрдэ, махтал тылларын эттилэр, үлэ бастыҥнарыгар наҕараадалары туттардылар. СӨ култуура-дьокумунтун сайдыыга министиэристибэттэн Вера Моисеева эбэрдэ тылын анаата, наҕараадалары туттарда. СӨ Олонхо тыйаатырын иһинэн үлэлиир научнай-методическай Олонхо кииниттэн Елена Протодаконова, Зоя Сысолятина, Ульяна Флегонтова кыттыны ыллылар, олонхо түһүлгэлэригэр үлэлээтилэр. Ырыа Ымыычаан утумнарын ааттарыттан эмиэ Ыһыах тэрийиитигэр сүүрбүт-көппүт дьонго махтал суруктары, бэлэхтэри сизэннэрэ туттардылар.

Салгыы саха сизиринэн, түһүлгэлээн, ас-үөл амтаннааһынан, миннигэһинэн үс-сэнибит. Ыңгырылаах ыалдьыттары улуус баһылыгын маанылаах остуолугар ыңыран, сахалыы сизиринэн сылаас саламаатынан, үтэхэлээх этинэн, кымыһынан, сахалыы ас эгэлгэтин тардан күндүлээтилэр. Моһол ураһаҕа Ырыа Ымыычаан үйэ кэринэ анаара өттүгэр илиитинэн чочуйан, айан-тутан онорбут туос оҥоһуктарынан быыстапка турда, улуустааҕы киин бибилиэтиэкэ, Мугудайдааҕы модельнай бибилиэтиэкэ тэрийиэлэринэн, кинигэ быыстапка тардылына, ким баҕалаах П.М.Терютина – Ырыа Ымыычаан олонхотуттан быһа тардан доргуччу аахтылар.

Дьэ, онтон оонньууну оройут-

тан ыллылар, көрү көбүлүттэн туттулар, хомуска, чабырҕаха, оһуохайга, тойукка, олонхо толоруутугар күөн күрөстэр, эр бэртэригэр «Уһук Туйгун оонньуулар» күрэх, ырыа-үгүкүү кэнсизэрэ ыытылыннылар. Ханньык да Олонхо ыһыаҕар буоларын курдук, сүрүн болҕомтону, биллэн турар, олонхо күөн күрэхин түһүлгэтэ ылар.

«Айыы аймах төрдө – олонхо» үгэс быһыытынан олонхону толоруу күөн-күрэхигэр 3 бөлөһүнэн уонна биридиилээн толорууга 11 олонхону толорооччу кыттыны ылла, ол иһигэр 3 ыччат саастаах толорооччулар – Анатолий Захаров, Анна Седалищева, Надя Дьяконова.

Түмүккэ, дьүүлүүр сүбэ быһаарытынан олонхону үгэс быһыытынан толорууга ыччаттар ортолоругар:

Лауреат I таһыма – Анатолий Захаров (Сылан нэх.);

Лауреат II таһыма – Анна Седалищева (Одьулуун нэх.);

Лауреат III таһыма – Надежда Дьяконова (Сылан нэх.);

Улахан дьон ортотугар:

Лауреат I таһыма – Юрий Семенович Толстоухов, (Чурапчы);

Лауреат II таһыма – Николай Никитич Григорьев, (Чурапчы);

Лауреат II таһыма – Галина Николаевна Зыкова, (Мэнэ Хаҥалас);

Лауреат III таһыма – Николай Романович Дьячковский (Чурапчы);

Лауреат III таһыма – Антон Антонович Сергеев, (Чурапчы).

Бөлөһүнэн толорууга:

Лауреат I таһыма – «Умсулҕан» фольклор бөлөһө, (Таатта улууһа).

«Олонхоһут, ырыаһыт П.М.Терютина-Ырыа Ымыы-

чаан үрдүк аатыгар сүгүрүйэн» Олонхо ыһыаҕын Кылаан Чыпчаал үрдүк ааты «Оллоон» фольклор бөлөһө ылары ситистэ (Чурапчы). Кинилэр олонхоһут П.М.Терютина-Ырыа Ымыычаан сизэнэ, СӨ Доруобуя харыстабылын туйгуна, медицина билимин хандыдаата Федор Михайлович Терютин туруорбут убаһа бириһинэн наҕараадаланнылар.

Манн таһына хомус, чабырҕах, оһуохай, норуот ырыаларын, тойук толоруутун, уустар, тусчуттар күөн күрөстэрин кыайылаахтара эмиэ сыаналаах бириистэринэн, харчынан бириэмийэлэринэн наҕараадаланнылар. Бу күөн күрэхтэри сэргэ быйылгы Олонхо ыһыаҕар Чурапчы улуусун култуура-дьокумунтун иһинэн баар Олонхо киинин исписэлиһэ Оксана Монастырева, Мугудайдааҕы «Чуораанчык» уһууаан холбоһуктаах бырайыактарынан оҕолорго аналлаах бэстибээл чэрчитинэн ыытыллар «Алаас олонхотун чуорааннара» оҕолорго аналлаах олонхону толоруу күөн күрэхэ, «Олонхо – остуол оонньуулар уонна оонньуурдара» уһууааннар иитэччилэрэ айбыт оонньууларын быыстапкага үрдүк таһымна тэриллэн ыытылыннылар, дьон болҕомтотун ыллылар.

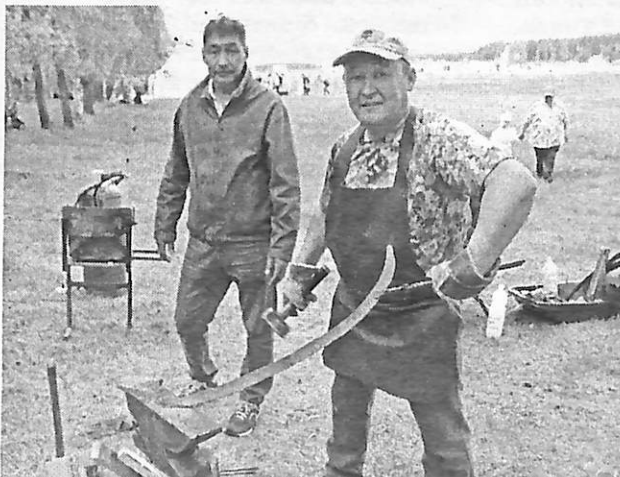
Манна барытыгар, биллэн турар, үгүс киһи сүүрэн-көтөн, биир дойдулаахтарбыт ис сүрэхтэриттэн кыһаллан, бары төрөөбүт түөлбөбит тугулар биир сомоҕо буолан, улахан түһүлгэ үрдүк таһымна ыытылыннаҕа. Аҥаардас ыһыахтыыр сири саҥардыы, Аар баах, сизэр-туом ыытыллар киэн түһүлгэтэ, оһуохай сирэ, тойук дуораһыһар туоната, мааны ураһа, балаһаннар, киһирэр аарка – барыта ис сүрэхтэн, ураты суолталаахтык тутуллубуттара, маастардар санааларын ууран онорбуттара тутта көстөр. Манна бары-

тыгар нэһилиэкпит тутуунан дьарыктанар эр дьоно маастардаан, хас биирдии эр киһи субуотунньуктарга кыттыны ылан, нэһилиэги тупсарыыга эдэрдиин-эмэнниин тахсан үлэлээн, биһир санаанан салайтаран ситиһилиннэҕэ. П.М.Терютина-Ырыа Ымыычаан утумнара: «Бу кэрэ, сырдык эбэбит Балыгыас Ырыа Ымыычаан аатын ааттар ыһыах сүрдээх үчүгэйдик, үрдүк таһымна ааспыттан, ис сүрэхпиттэн махтанабыт! Хас биирдии түгэнэ, хас биирдии ырыата-тойуга, хас биирдии күрэхэ – барыта сылааһынан, тапталынан толору. Бу ыһыах – эһиги үлэбит түмүгэ. Түһүлгэбит тупсаҕайа, күрэхтэриттэн үрдүк таһымнаахтара, кэнсизэрдэрит кэрэлэрэ – бу барыта эһиги, улууспут култууратын үлэһиттэрин, Олонхо киинин исписэлиистэрин, кыһамньыгыт, эһиги эппиэтинэскит.

Манньык улахан үлэни, дууһабытын ууран туран, сырабытын биэрэн туран ыппыккыт иһин, Чурапчы улуусун култуура-дьокумунтун салайааччы Петр Егорович Гуляевка, Олонхо киинин үлэһиттэригэр, салайааччы Дмитрий Дмитриевич Поповка, режиссёр Иван Иванович Бушковка, «Айылгы» НАДь, «Айыллаан» КК үлэһиттэригэр, Г.Е.Скрябин аатынан «Эйгэ» норуот айымньытын дьэстэн бары үлэһиттэригэр, салайааччы Радислав Филиппович Катаковка, бары кыттыны ылбыт үгүкүү бөлөхтөрүгэр барҕа махтал! Салгыы да манньык үтүө дьыалаларынан дьонгутун үөрдэ турун! Ытык-табыллаах Мугудай нэһилиэгин бары олохтоохторугар саха дьоно, үйэлээх үгэспитин тутуһан, Айыларбытыгар сүгүрүйэр Ыһыахпыт, биһиги эбэбит Балыгыас – Ырыа Ымыычаан аатын ааттар ытык түһүлгэ буолан үрдүк таһымна ааспыттыгар, бу тэрээһини хас биирдиигит ис сүрэххиттэн кыһаллан, күүскүтүн-уоххутун, билиигитин-көрүүгүтүн, сырабытын-сылбабытын ууран туран тэрийбиккитигэр барҕа махталбытын аныыбыт!», - диэн истин махтал тылларын эттилэр.

Айылҕабыт анаабыт курдук күнэ туран, дьон-сэргэ бүтүүн сүргэтэ көтөүллэн, санаата кэлэн, Олонхо ыһыаҕыттан күүс-сэниэ эбиннибит, үөрдүбүт, дуоһуйдубут!

Данил Николаев хаартыскаҕа түһэриилэрэ.



Видео
бу сизэнэн
киһирэн
көрүг



Дьоруой аатын өрө тутан

Үлэ чулуулар. Социалистическай үлэ Дьоруойа Р.И. Константинов Саха сылгытын иитии туһунан санааларыгар, сүбэлэригэр тохтуум



«Саха боруодата бэйэтэ да бары өттүнэн үтүөкэннээх боруода, биһиги килиимэппитигэр киниттэн ордук боруода кэстүө суоҕа.»
Р.И.Константинов. 1948 сыл.

Өбүгэлэрбит үйэттэн-үйэ-сүөһүнү, сылгыны иитэн, тыйыс айылҕалаах сахабыт сиригэр удьуору ууһатан, олоҕу тыыннаан кэлбиттэрэ.

Улуу Өксөкүлээх Өлөксөй 1912 сыллаахха «Саха интеллигенциятыгар» суругун төрдүс баһыгар сүөһү иитиитигэр манньк этиилэри хаалларбыт: «общественнай сүөһү фермаларыгар төрүүх биэрэр атыыр оҕустары, олохтоох усулуобуйаҕа сөп түбэһэр бастын боруода ынахтары суруйтаран ылар буолуохтара». Оттон сылгыны боруодатын уларытары утаран суруйбут: «... Төһө да төрөл, сүүрбүт-көппүт, күүстээх, кыраһыабай буоллаллар, наһаа талымастар, тулуурдара суохтар.Саха боруодата бэйэтэ да бары өттүнэн үтүөкэннээх боруода, биһиги килиимэппитигэр киниттэн ордук боруода кэстүө суоҕа».

Сибиирдээҕи байыаннай уокурук Саха сиригэр губернаторун 1900с. ыам ыйын 5 күнүнээҕи 2661 №-дээх аадырыһыгар Саха уобалаһыгар байыаннай ат түһээнин олохтуур сыалтан, биэрэпис ытарга ыйыты бэрээдэктээх этии киллэрбитэ. Итинтэн саҕалаан, саха сылгыта Аҕа дойдуга Улуу сэриитигэр кыттыбытын билэбит.

Саха сылгытын туһунан биир дойдутаахпыт, Социалистическай үлэ Дьоруойа Роман Иннокентьевич Константинов элбэх сүбэлэри хаалларбыта. Биз кытарааһынын уонна кулуннааһынын тохтотууга туохха болҕомтону уураҕа, сүбэ кэриэтэ, санаатын манньк эппит:

«Биз кытарааһынын суох онгорор иһин охсуһууну атыырдары табатык сүүмэрдээһинтэн саҕалыйар наадалаах. Биир атыыры уонтан итэҕэһэ суох уонна уонтан ордуга суох ахсааннаах бизлэр үөрдэригэр ытар ордук. Биллэн турар, итиннээх атыырдар кыахтара, төрүүхтэрэ-уустара учуоттаныллыахтаах. Сорох түбэлтэлэргэ атыырдаах биз тапсыбат буолаллар. Ону көрө сылдьан бизни атын үөргэ холбоон бэриллээхтээх.

Уулаах бизлэри ордук кичэйэн көрүү-хараһы наада. Куталаах, бадарааннаах күөллэргэ уулатыллыбат — көлөттөн, олус мөхсөн, кулун кэбиһиэхтэрин сөп. Тымныы кэмнэргэ ойбонго уулатыыны тохтотобут — кыһынны кэмнэ олус титирир, быһа түһэр, кулунуур буолааччылар.

Олус эмис биз хахсык буолар, оттон быһа түспүт, көтөхтөрбүт биз кулуна олус арынах. Эрдэ төрөөтүбүнэ, кыһынны тымныыттан ордук сыыстарымтыа буолар. Биһиги сыгыһыт, биитэр мууһурбут отунан бизлэри аһаппат буоллубут.

Уулаах бизлэри саамай бастын хаачыстыбалаах отунан аһабыт. Маныаха, баар буоллабына, эбизини, биитэр ньэччи миэни, онтон да атын күүстээх аһылыктары сиэтэр буоллаха, кинилэр ордук төлөһүйэллэрэ уонна чэгиэн чэбдик буолаллар биллэн турар.

Сылгыга, ордук уулаах бизлэргэ чийинэйдик, хаһаайынны сыһыаннааһа наада. Сорох сылгыһыттар олус тиэтэйэн, арыт куйааһырҕаан, биитэр тонон, сылгылары олус наһаа ыйдаан-хайдаан үүрэр буолаллар. Итинник быһыы — букатын сыһа. Сылгы ыгыһыан маска атыллыан, оһоллонон, уулаах бизлэр олус сүүрэн кулуннуохтарын сөп.

Итинтэн сиэттэрэн, бэйэбит улууспут Мындаҕаайы нэһилиэгин хаһаайыстыбатын көрдөххө, билингги туругунан, Мындаҕаайыга сылгы уопсай ахсаана — 1327.

Итинтэн — 485 чааһынай бас билии; биэтэ — 887, итинтэн — 358 чааһынай. Атыыра — 101, итинтэн 35-һэ — чааһынай.

Бу сыыппаралартан: сылгыта — 681, ол иһигэр биэтэ — 456, 14 — бааһынай хаһаайыстыбалар, 144 — «Мындаҕаайы» кэпэрэтиип (сал. Прокопий Ин-

нокентьевич Старостин); 17 сылгы, 6 убаһа — оскуола «Эйгэ» кэпэрэтиибин (сал. Андрей Андреевич Ильин) бас билиилэрэ.

Ый саҕатыгар 1223 сылгытан ый устата 104 кулун төрөөбүт. Уопсайа 154 кулуннааһын тахсыбыт. Кэнники ый устата — 8. Көстөрүн курдук, нууччалыы эттэххэ, «Цифры неумолимы»...

Отуттан тахса сыл ыстаастаах сылгыһыт Илья Ильич Кожуровы кытта ирэх-хоро кэпсэтим. Уонна Амма кытылыгар сылгыны иитии кыһалҕаларын билистим.

«Мындаҕаайыга мунгутаан үрдүк төрүүх 80-с сыллар бүтүүлэригэр 87% төрүүҕү ылбыттар. Биһиги диэки оппут соппон — туран буор суох, үксэ — туой буор. От хаачыстыбата мөлүтө, наадалаах битэмийнэ суох. Эбии аһатан, бурдук биэрэбит. Роман Иннокентьевич өртөөһүнү туруорсар этэ. Өртөөһүн суох буолан, мэччирэн сирэ кыараата, ланхаран, уостара бааһыра.

Мин быһыл 10 биэттэн 3 эрэ убаһалананым. Сылгы сааһын кытта сыстыганнаах ыарыы палочкалар буорга түһэр, онно үүммүт оту сиэн, ыарыы хаттаан тарҕанар. Дьоруойбут сылгы турбут сиригэр саахтарын хомуйан уоттуур этэ. Дьоруойбут өссө дьоруой буолуон иннинэ, ыныыр атынан айаннаан, Ус Алдан Быччыка диэн сылгыһыт уопутун көрөн кэлбит. Ити курдук атын улуустары кэрийэн, билэ-көрө сатыыр эбит.

Ааспыт 60-с сылларга Никифоровтыын — Кытаһылыын согурууттан сылгылары аҕалтаан, боруоданы тупсаран, сүүрүк, миинэр мингэ буолар үчүгэй сылгыланан, мындаҕаайылар абыраммытара. Кэлин салгыы дьарыктаммакка, Ам-

манан, Хадаарынан, Сыланынан тарҕаммытара Боруоданы тупсарыыга Николай Афанасьевич Федотов, Семен Дмитриевич Осипов Өймөкөөнтөн, Үөһээ Дьааһыттан, Халыматтан аҕалан, племенной сылгы базатын тэрийэн, боруодабыт тупсубута. Амманан, Хадаарынан, Сыланынан тарҕаммытара.

2019 сыллаахха Дмитрий Дмитриевич Ноев салалтатынан өртөөн турабыт. Күһүнүн убаһаларбыт уойбуттара».

Ити курдук, сылгыһыт кэпсэнииттэн сылгыга быһыы туруорарга (биирдиитэ — 1500 солк.) салалта өттүттэн үбүлээһин, көмө наада эбит диэн түмүккэ кэлэбин.

Кэпсэтибитин Илья Ильич атынан айаннатан иһэн, ис сүрэхтэн тахсыбыт тылларыгар, санааны көтөҕөр ырыанан түмүктүүбүн.

Сахаттан бастагы Дьоруой тахсыбыт
Туруу үлэһит сылгыһытынан
киэн туттабын.
Күүстээх санаа, үлэ
холбоспут күүһэ
Мин дойдум дьоно дьолу
элбэтэллэр.

Мындаҕаайым барахсан, эн
миэхэ куруук күндүгүн,
Иннибэр сырдык сулус буолан
сырдыгыҥ,
Хаһан да сүрэхпиттэн сүтэн
хаалбаккын,
Мин тапталым — мин
Мындаҕаайым!

Сыспай сизллээх сылгыларын,
Хоробор муостаах
сүөһүлэринг —
Күөх хочом киэн ходуһам
киэргэллэрэ.
Олох быйанын кэрэ туоһулара

Дьоллоох олох түстэннин,
Кыыс Аммабыт биэрэгэр,
Мындаҕаайым барахсан
Сайда тур, өрүү!

Варвара Попова.

Бэлиитикэ. Тумусов ыал уйгутун туруорсар

Элбэх оҕолоох тыа ыалыттан дьокуутаакка үүммүт Саха сахата Федот Тумусов үлэтин-хамнаһын сүннэ — ыал олоҕо. Ыал судаарыстыба көһөнө баайа буоларын бэлиэтээн, сүрүн болҕомто кинини өйөөһүгүнэ туһайыллыахтаабын мэлдьи туруорсар.

Үөһээ Бүлүүгэ биир тылаах, үлэһит аҕаҕа, бэйэ иннин көмүскэнэргэ үөрэтэр ийэҕэ төрөөн, Ийэ, Аҕа ууһун суолталары улаппыта. Сэттис көлүөнэҕэ диэри өбүгэтин үөрэтэн, кинигэ гынан таһаартарбыта. «Россия ыалтан саҕаланар» диэн кинигэтэ, аата да этэри-

нии, саха дьокуутаата ыал туһугар үлэлиир-хамсыыр.

СУДААРЫСТЫБА ТИРЭБЭ

Күн бүгүн Россия үрдүнэн демография боппуруоһа сытытык турар. Сайдар кэскиллээх судаарыстыба нуормата 2,1 буоллабына, бүгүнгү сыыппара 1,37 эрэ көрдөрөр. «Россия ыал сыаннаһын өрө туттабына эрэ тыыннаах хаалар кыахтаах», — диэн философ Федот Тумусов баары этэр. «Ыал — судаарыстыба сорҕото» диэн Маркс этиитин кини «Ыал — судаарыстыба төрдө, тирэбэ. Ыалтан түөлбө, онтон оройуон, эрэгийиэн, судаарыстыба тэ-

риллэр» диэн кинини «Кырдык даҕаны!» дэтэр гына быһаарар. Ити буолар — Тумусов олоҕун, үлэтин сүннэ.

СУОЛТАЛААХ СОРУК

Өссө 90-с сылларга Михаил Николаев өйбүлүнэн «Агрочек» бырайыагы киллэрэн, ыал экономикатын өрө көтөҕөн, кэтэх хаһаайыстыбалары быһаабыта. Бүгүн Госдума Доруобуйа харыстабылын кэммитиэтин солбуйааччы бэрэссэдээтэлэ Уйук Илингэ демография боппуруоһун күүскэ көтөҕөр. «Тумусов-Авдеев» диэн бырайыакка олох сүннэ ыйыллар:

— Уйук Илин демографияҕа

инники күөҥгэ тахсыахтаах;

— Ийэ оҕотун көрөрүн иһин хамнастаныахтаах;

— Ыал дьиэҕэ ылар кирэ-дьиитэ биир оҕолоннобуна, 25%, түөрт оҕолоннобуна, 100% судаарыстыбаттан төлөнүөхтээх;

— Уйук Илингэ төрөөбүт хас биирдии оҕоҕо, кини кэлин үөрэнэригэр, эмтэнэригэр, дьиэлэнэригэр, 1 мөл. солк. суумалаах анал пуонда арыллыахтаах;

— Уйук Илин уонна Арктика оройуонун ыала тирэх үптээх буолуохтаах.

Тумусов тутуһар сорука судургу: судаарыстыба олоҕо хас биирдии ыал уйгутуттан ту-



тулуктаах. Ыал чунуобунньук отчуотун туһугар буолбакка, судаарыстыба ыал туһугар үлэлиэхтээх. Элбэх оҕолоох ыал өйөннөбүнэ, дьиэлэннэҕинэ-уоттаннаҕына, хамнастанна-бына, тыа сирэ сэргэхсийиэ. Ол кыаллыбатабына, сир өр кураанасыйыа суоҕа. Атыттар кэлиэхтэрэ. Онон өтө көрөр уһулччу политиктытын Федот Тумусовы өйүүбүн!

А.Козлов.

Баай Баайка сыдыааннара уонна номохтор

История чахчылары. Василий Петрович Собакин – Баайка Баһылай тус олобун, төрүттэрин, кини туһунан норуот үһүйээннэрин, номохторун билиһиннэрэбин

Саха сириг хас биирдии улуугулар норуотун туһугар үгүс үтүөлэрдээх, сырдыкка сирдиир чулуу дьоннор бааллар. Ордук революция иннинээҕи үтүө дьоммут сэбиэскэй былаас диктатуратын кэмигэр умнууга хаалбыттара, норуоттарын туһугар онорбут үгүс үтүөлэрэ умнуллубута, сииктиин симэлийбитэ.

Ол курдук былыргы дьыллар былдыаһыктаах мындааларыгар, урукку дьыллар охсууулаах уорбаларыгар үөскээбит Кытаанах-Хатылы нэһилиэгэ олус дириг баай историялаах. Ол ааспыт үйэлэр усталаах туораларыгар Кытаанах нэһилиэгэр хас эмэ киһи үйэтигэр төрүт былыргыттан сис ыал буолан, Улахан Аҕа ууһун мунур тойонноро, чөмчөкөлөрө Кытаанах Баллы саҕаттан уутуйан олохтооттара. Кэлин сүрэхтэнэн, Собакиннар диэн ыал буолбуттара. Ол ытык дьонтон биир салаа ыал, Василий Петрович Собакин – Баай Баайка Баһылай диэн аҕа баһылыктанан олохтооттара. Баайка улуугулар быыбарынай кулубалаан, нэһилиэгэр үйэ чиэспэриттэн ордук сыл кинээстээн олохтооттара. Кини нэһилиэгэр онорбут үтүөлэрэ Сэбиэскэй былаас кэмигэр сиргэ-буорга тэпсиллибиттэрэ, үтүө ааттарын умуннаран, аал уоттарын умуруорбуттара. Билигин историяны көрүү саҕатара уларытан, Василий Петрович Собакин – Баайка Баһылай тус олобун, төрүттэрин, кини туһунан норуот үһүйээннэрин, номохторун кытта билиһиннэрэн ыллааха, сыһаа буолбата буолуо.

I. БААЙКА БАҢЫЛАЙ ТӨРҮТТЭРЭ, ОЛОҔО

Бэрт былыр Боотуруускай улууһун Кытаанах-Хатылы сиригэр Боотуруускай улуугулар маңнайгы үөрэхтээх дьонуттан биридэстэрэ – Эйгэс Суркуст диэн нэһилиэккэ суркусттаабыт, кинээстээбит киһи баара. Кини уола, сахалы аатынан Бөҕө Бэстиин, сүрэхтэнэн, Пётр Собакин – Бөтүрүүннэ Баай диэн улахан уулаах баай олохтооттара. Кини 1790 с. төрөөбүт уонна 1862 сылга өлбүт. Бөҕө Бэстиин нэһилиэгэр биир улахан баай киһинэн биллэр эбит. Бэйэтин кэмигэр аҕа ууһугар чаччына кинээстии сылдьыбыта. Кини икки кэргэнттэн барыта 10 оҕону төрөппүт. Бастагы оҕо Байаҕантай улуугуттан төрүттээх Ульяна Игнатьевна, иккиһэ Мэнэ улууһун 1 Холгуматтан Елена Дмитриевна диэннэр.

Оҕолоро:

1. Улахан уол – Александр Петрович Собакин (Сэппэкиэй Өлөксөөндүр) - (1826-1901) – Ытык Тириитэ алааска олох-



Олороллор – Надежда Петровна Собакина, ийэлэрэ Мотрена Гурьевна, Елизавета Петровна Собакиналар. Тураллар – Семен Иванович Аммосов уонна кини дьонно, Иван Иванович Слепцов (Мааркабыс) уонна кини дьонно. 1916 сыл.

тоох киһи эбит. Эмиэ икки кэргэнтэ олохтооттара. Маңнайгыта – Наталья Дмитриевна Миросова аҕыс оҕону төрөтөн баран өлбүтэ. Иккиһэ – Мэнэттэн төрүттээх Стрюкова Ефросинья Петровна оҕоломмотоҕо.

Александр Петрович норуокка биллэр сизэнэ – Савва Семёнович Собакин буолар, кини Кытаанах нэһилиэгин бүтэһик кинээһэ, оскуоланы төрүттээбит, Чурапчы улуугулар революция кэһнэ улуугу аан маңнайгынан салайбыта, Куттал суох буолуутун Кэмитиэтин бэрэссэдээтэлэ, улуустааҕы Земство салайааччыта, Ситэриилээх Кэмитиэтин бэрэссэдээтэлэ этэ.

Сэппэкиэй Александр сааһырыар диэри олохтооттара. 1901 сыллаахха 76 сааһыгар бэйэтин өлүүтүнэн өлбүтүн Алаас Эбэҕэ көмүттэрэ.

2. Иккис уол – Иван Петрович Собакин (Бууккап Уйбаан) - (1839-1913) – Саллаҥа уонна Күөл Онно диэн алаастарга олохтоох, орто сэниэ ыал ахсааныгар киһирсэр киһи эбит. Бууккап Уйбаан өр кэмгэ чаччынанан үлэлээбит, ол дуоһунаһын тутан олонор, 1887 сыллаахха Саха уобалаһын губернаторыгар К.Н.Светлицкайга I Хатылыга сири санаттаан бэрээдэктээн түгэти туһунан көрдөһүү сурук суруйбут. Иван Петрович Собакин сааһын ситиитэ, 1860 сыллаахха Таатта улууһун Дьүлэй нэһилиэгиттэн урукку кинээс, олонхоһут Николай Тихонович Абрамов кыһын Анисия Николаевнаны кэргэн ылан, барыта 12 оҕоломмуттара. Кэргэнэ Анисия 44 сааһыгар 12-с оҕотун оҕолоноору, хаана тоҕу түһэн өлбүтүн “Часовнялаах” Ньууруга унуох туһуттара. Уйбаан иккиһин Төлөй нэһилиэгиттэн Марфа Кирилловна диэн оҕдообо дьахтары ойох ылбыта, төрөппүт оҕоло-

ро суоҕа.

Бууккап Уйбаан 1913 сыллаахха 74 сааһыгар сэллэгинэн ыалдьан өлбүтүн былыргы өбүгэлэрин алааһыгар Алаас Эбэҕэ көмүттэрэ.

3. Үһүс уол – Николай Петрович Собакин (Баһылыкка) - (1828-1876) – Бытаакы илин баһыгар олохсуйан, орто сэниэтик олохтооттара. I Хайахсыт (Арыылаах) нэһилиэгиттэн кэргэн ылан, биир күһнэ көрдөрбүт, соҕотох, мааны Маайа диэн кыыстаахтара, кэргэн тахсар сааһын ситэн иһэн, баара-суоҕа 16 саастааҕар, эмискэ өлбүт. Онтон оҕустаран, Баһылыкка эмээхсинэ да уһааба-тах. Василий Петрович Собакин I - 1874 сыллаахха баара-суоҕа 46 саастааҕар куһаҕаннык (бэйэтигэр тийинэн) өлбүт.

4. Төрдүс уол – Василий Петрович Собакин (Баайка Баһылай) - (1846-1906) – бииргэ төрөөбүт инилэриттэн саамай баайдара. Аҕатын олоҕор Килэнки алааһыгар үйэтин туһары ханна да халбарыйбака олохтооттара.

Василий Петрович Собакин II - 1846 сыллаахха I Хатылы нэһилиэгэр Пётр Собакин (Бөҕө Бэстиин) уонна Елена Дмитриевна дьиз кэргэһиннэригэр бүтэһик оҕонун төрөөбүтэ. Кыра саастааҕар аҕата өлөн, кини туох баар баайын барытын ийэтинэн тутан хаалбыттар. Бииргэ төрөөбүт убайдара оччолорго номнуо ыал буолан, тус-туһунан алаастарынан барыталаабыт буолан, аҕатын баайа-дуола саамай кыра уолугар тиксибит. Онуоха эбии Баайка Баһылай улаатан, ону эбии ханатан, аатырбыт баай буолбут. Сүөһүтүн-сылгытын ахсаана, быһа холоон, 300-тэн тахсара үһү.

Василий Петрович 18 сааһын туолуутугар, II Болугур нэһилиэгиттэн 16 саастаах Марияны Николаевна диэн бэйэтин

биир тэннээһин, Николаевтар диэн төрүт уус, ытык ыаллар кыыстарын кэргэн ылан, бэс ыйын 12 күнүгэр, 1864 сыллаахха Сылан таңаратын дьизитигэр бэргэһэлэммиттэрэ. “Кийиит кыыс сүктэн кэлэригэр энньэтин аңаардас биир ат тардытынан үрүн көмүс манньыаты аҕалбыта үһү” диэн буолар. Кинилэр икки кыыс оҕоломмоттара:

1. Агафья Васильевна – (1868-1874)

2. Мария Васильевна (1869-1891) - Игнатьева

Баайка Баһылай иккиһин 1875 с. Дүпсүн улууһун аатырбыт көлүөнэ баай, үөрэхтээх Афанасьевтар кыыстарын Елизавета Ивановнаны (1858-1923) кэргэн ылан биэс оҕолонолор:

1. Пётр Васильевич (1876-1901)

2. Фекла Васильевна (1879-1881)

3. Анна Васильевна (1881-1883)

4. Елизавета Васильевна (1882-1882)

5. Ульяна Васильевна (1883-1928) - Оросина

Оҕолоруттан Петр уонна Ульяна эрэ оҕо саастарын ааһан, ыл буолбуттара. Атытара кыраларыгар олохтон туораабыттар.

Баайка Баһылай бэрт сытыы, кириилээх-тахсыылаах киһи буолан, 23 саастааҕар нэһилиэк быыбарынай кинээһэ буолар. Кэлин 1870 сыл бүтүүтэ, I Хатылы кинээһинэн талыллан үлэлээбит. Улууска быыбарынай кулубанан үс болдьоххо талылла сылдьыбыт. Үлэтигэр сүрдээх бэриниилээх, үчүгэй көрдөрүүлээх киһи эбит, дойдутун дьонун быстарыы кэмнэригэр биирин да хоргууппака көмөлөһөн олохтооттара. Таңара дьизэлэрин тутууларыгар сиэртибэ биэртэлиир эбит. Холобур, Арыылаах (I Хайахсыт) Ни-

колаевскай таңара дьизитигэр Баайка Баһылай – 5 солкуобайы, Сылан Михайло-Архангельскай таңара дьизитигэр – дьиз кэргэнин кытта холбоон – 60 солкуобайы сиэртибэ гынан биэрбит эбит.

Кини Килэнки алааһыгар аллараа, билигин маҕаһыын турар миэстэтигэр тэлгэһэ уһаайбалаах эбит. Профессор Г.П. Башарин Кытаанах кырдыаҕастарыттан ылбыт 1947 сыллааҕы ахтытынан көрдөххө, улахан нууччалыы тутуулаах үрүн дьизэлээх, үс ампаардаах, хас да хотонноох, ол таһыгар хамначчыттар олохтор хара дьизэлээх, ону таһынан тэлгэһитигэр сайынҕы балаҕаннаах эбит. Дьон кэпсээнигэр Баайка Баай олус кэччэгэй, тэлгэһитигэр туох даҕаны үчүгэй тутуу суоҕа диэн ахталлара төрүт оруна суох. Килэнкигэ кинээс олбуорун иһигэр оһуор-мандар ойуулаах туох даҕаны үчүгэй ураһа турбута. Ол ураһа кэрэ көстүүтүн көрөөрү, ыраахтан-чугастан дьон бөҕө тобуоруһара үһү.

Кэлин 1890-с сыллардаахха үөһэ, билигин оскуола турар сиригэр, икки улахан нуучча дьизитин кытта балаҕан туттарбыт, ол дьизэ Баайка Баһылай соҕотох уола, улууска быыбарынайды сылдьыбыт Пётр Васильевич Собакин – Бөтүрүүскэ олохтооттара.

Баайка Баһылай куруук хас күһүн аайы эти, арыыны куоракка киллэрэн атылыгыр, онтукатын барытын кыһыл көмүс манньаакка кубулутан таһаарар идэлээх эбит. Ол бэйэтэ – туһунан, уостан уоска үһүйээн быһыытынан-сылдьар кэпсээн. Норуот номоҕор баай Баайкалар тустарынан балай да элбэх үһүйээн, кэпсээн баар...

Василий Петрович Собакин өр сыллаах, сыралаах үлэтин иһин, үрүн көмүс мэтээлинэн наҕараадаламмыта. Баайка үлэтин үгэнигэр сылдьан, кинээһин солотун тутан олонор, 1906 сыллаахха 60 сааһыгар ис тиибигэр хаптаран өлбүт. Таңара дьизитин метрической кинигэтигэр көрдөххө, “умер от брюшного тифа” диэн сурулла сылдьар. Сылан Михайло-Архангельскай таңаратын дьизитин аҕыраадагыгар көмүллүбүтэ. Кэлин Сэбиэскэй былаас олохтонон, араас үлэлэр баран, Баайка унуобун суох гыммытара.

Баайка Баһылай эмээхсинэ Елизавета Ивановна, норуокка биллэринэн, Бөкчөөр Сибиэтэ - Дүпсүн улууһун Афанасьевтарыгар 1858 сыллаахха төрөөбүт. 17 саастааҕар, 1875 с. I Хатылы быыбарынай кинээһигэр кэргэн тахсан, Кытаанах-Хатылыга кийиит буолан кэлэн, 1923 сыллаахха, хара өлүөр диэри, олохтооттара.

Владислав Владимиров.

Салгыта бэчээттэниэ.

РЕШЕНИЕ № 151
от «18» июня 2026 года

Я.П. Оконешников,
председатель улусного (районного) Совета депутатов,
С.А.Саргыдаев,
глава муниципального района.

Кэриэстэбил

Күндү кэргэним, абабыт, эһэбит – улахан көмүс ууһа, Саха сириг Норуотун маастара, Саха сириг кулутууратын туйгуна, маастардар Саха Сиригээҕи уустар сойууһун чилиэнэ, кыраайы үөрэтээччи **Дьячковской Степан Дмитриевич** ыарахан ыарыыттан олохтон туораабыта бу дьыл, бэс ыйын 22 күнүгэр биир сыла туолар.

Абабыт 1947 сыллаахха, атырдьах ыйын 25 күнүгэр Чурапчы сэлэнньэтигэр Дмитрий Николаевич Дьячковской дьэ кэргэнигэр бастакы оҕонор төрөөбүтэ – балыстаах, икки бырааттаах. Чурапчытаагы олох-дьаһах кэмбинээтигэр, «Сардаана» фабрикаҕа ювелирынан үлэлээбитэ. СГУ история факультетын бүтэрэн, Арыылаахха, Хатылыга история учууталынан үлэлээбитэ.

Сырдык мөссүөҥнүн умнуохпут суоҕа

1987 сыллаахха Чурапчытаагы А.А.Саввин аатынан кыраайы үөрэтэр мусуойга научнай сотруднигынан үлэтин саҕалаабыта. Бизнсийэҕэ тахсыар дээрэ фондигынан үлэлээбитэ. Мусуой дириэктэринэн В.Д. Пинигина үлэлиирэ. Кинилиин олус тапсан үлэлээбиттэрэ.

Көмүс ууһун быһыытынан дьобурун сайыннаран, айымньылаахтык үлэлээбитэ – чочуйан-нарылаан, үйэлээх айымньыларын хаалларбыта. Чурапчы уустарын, кырдыаҕа маастардарын үлэлэрин кизгник сырдаппыта. Мусуой пуондатын хангатыыга, харайыыга, саҕата суох сылдьан, элбэҕи өҥөрбүтэ.

Икки быраата олохтон эрдэ баран, кинилэр оҕолоро атахтарыгар туралларыгар, үөрэнэллэригэр, олохторун оҕостоллоругар көмө-тирэх буолан, ис сүрэхтэрин туруулаһан, барыларын тапталынан угуттаан, ыал дьон оҕортоото.

Мин үтүөм – кини айар дууһатын өйдөөн, талаанын сөгөн, сүгүрүйэн, айар изиитэ киирдэбинэ, тугунан да аралдьыппакка, олох күннээҕи түбүгүн биллэрбэккэ, үлэлиир кыаҕы, усулуобуйаны тэрийбиппэр буолуо. Хасты да хонукка курдары олонорон, игиинэн аалан кикирийэн, ураты үчүгэй дьахтар симэбин: ытарбалары, илин-кэлин кэбиһэрдэри, бөҕөх-

төрү, курдары, хататтары, биһилэхтэри үрүгү, кыһыл көмүһүнэн кутан, мельхиору аалан оҕороро. Тарбабыттан хаан оҕуолуор дээрэ, быыкаайык деталлары аалар, чочуйар этэ.

Айылбаттан сэмэй, чуумпу, наһаа чэнчис этэ – тугу барытын көннөрө, өрө тарда, бэрээдэктии сылдыра. Аһылынаҕына, наһаа үчүгэйдик уус-уранник кэпсиирэ. Оҕолорго барытын быһааран кэпсиир идэлээҕэ. Кинигэ бөҕөтүн мунньар, ааҕар, элбэх хаһыакка сурутар, куруутун бэлиэтэнэ, суруна сылдыар буолара. Кыһынын, сизннэрин мунура суох таптыыра, бизбэйдэһэрэ. Кыыспыт Анна оҕо сылдьан аба-



тыгар көмөлөһөр, көмүһү кутууга илиитэ сыстаҕас этэ, ону “көмүс үлэтэ – ыарахан” дьээн тохтоппута. Күндү киһибитин, орто дойдуттан барыабыттан, санаабатах күммүт суох. Куруутун өйдүүбүт, махтана саныыбыт, таптыыбыт.

Дьэ кэргэнэ.

Абабыт **Степан Дмитриевич Дьячковской** – норуот маастара, көмүс ууһа, Саха сириг биер тарбаха баттанар көмүс ууһа этэ. Кини – биһиги абабыт биергэ төрөөбүт улахан убайа. Онон бэйэбитин өйдүүхпүтүтэн “Убаай Ыстапаан” дьээн ыгыран кэлбиппит. Биһиги тапталлаах абабыт орто дойдун олохтотан арахсыбыта бу дьыл, бэс ыйын 22 күнүгэр биер сыла туолар.

Кини туһунан иһирэх тылын ахтан-санаан ааһабыт. Оҕо саасытын санаатахха... Биһиги эбэбитинэн Анна Степановна-нын уонна убайыт Ыстапаан-нын биер тэлгэһэ олохтоппут. Ыстапаан матасыкылынан сир астаан кэлэрин, туспа хостообун

Махтана, ахта саныыбыт

өйдүүбүт. Ол хос наһаа да кэрэхсэбиллээх буолара – уһанар мала, баанкаларга кутуллубут араас өҥнөөх кыра таастар харахпыттар көстөр. Онон сорох тааһы биһиэхэ биэрээччи, оччобуна “алмаас” дии-дии, суулаан илдэ сылдыааччыбыт. “Күндү тааһы” туппут дьон дьоллоно үөрэрбит. Онон эбэбит суох буолбутун кэнниттэн убайыт биһигини кытта олорбута. Онон оһоххо көмүс уулларан кутарын олус үчүгэйдик өйдүүбүт – көмүс кутар кэмигэр олох ким да тыаһаабат, хаампат этэ. Сэрэнэн өҥөйөн көрдөхпү-

түнэ, кып-кыһыл уот сыыйыллан кутуллара алыптаах көстүү кэриэтэ буолара. Халыыпка кутууларын Аал луук маска майгыныната көрөөччүбүт. Билигин санаатахха, ол барыта ытарҕа чаастара, биһилэх буолуохтаах көмүс салаа-салаа гына арахан кутуллар эбит. Ити курдук кэрэ көмүс кизгэллэр ситэриллэн тахсар дыккитлээх түгүннэрэ биһиги өйдүтүгэр хааллаҕа.

Биһиги ийэлээх абабытын сүтэрбит ыарахан кэммитигэр абабыт **Степан Дмитриевич**, саҕаспыт Анастасия Ионовна

кынаттарын анныгар уктан, тулаайахсыгар дьэни билбэтэхпит. Устудьуоннуур сылларбытыгар күүс-көмө, сүбэ-ама буолаллара. Кэлин ыал буолбуппутугар, оҕолорбутугар барытыгар абабыт барахсан сэмээр үөрэн, алҕыы, харыстыы сылдыбыта. Чурапчыга тийдэхпитинэ, хайаан да кинилэргэ сылдыааччыбыт. Онон хас бириддибитигэр наһаа үөрээччи. Истинник мичээр-дээбитинэн, куустуһан, сыллаһан көрсөөччү. Кини олус элбэх саҕата суох буолара, күннээҕи сонунун үлэлэстэрэ. “Маны көрүн”

дьээн кинигэ, сурунаал, хаһыат, энциклопедия туттарара. Онон кини Чурапчы туһунан, бэйэтин уонна аймактарыт туһунан ыстатыйалары булан бэлиэтээбит буолара. Дьэ, ону олонор эрэ ааҕааччыбыт. Ити курдук сэмээр ахтылҕаммытын таһаарарбыт.

Биһиги тапталлаах абабыт **Степан Дмитриевич** олонор ааспыт олоҕо, айбыт-туппут үлэлэрэ, кини ураты талаана биһиги өйдүтүгэр сырдык өдөбүл буолан хаалыаҕа, киниэхэ махталбыт мунура суох.

Быраата **Дмитрий Дмитриевич Дьячковской** оҕолоро.

Официально

УЛУСНЫЙ СОВЕТ ДЕПУТАТОВ МУНИЦИПАЛЬНОГО РАЙОНА
«ЧУРАПЧИНСКИЙ УЛУС» РЕСПУБЛИКИ САХА (ЯКУТИЯ)
ТРИДЦАТЬ ПЯТАЯ (ОЧЕРЕДНАЯ) СЕССИЯ
РЕШЕНИЕ № 156

с. Чурапча от 18 июня 2026 года

О присвоении звания «Почетный гражданин Чурапчинского улуса»

На основании Положения о звании «Почетный гражданин Чурапчинского улуса», утвержденного решением улусного Совета депутатов № 264 от 02 февраля 2023 года, улусный Совет депутатов муниципального района «Чурапчинский улус» Республики Саха (Якутия) р е ш и л:

За личный вклад в социально-экономическое развитие улуса и многолетний добросовестный труд, присвоить звание «Почетный гражданин Чурапчинского улуса» Михайлову Куприяну Васильевичу, народному артисту Республики Саха (Якутия), Почетному гражданину Хоптогинского наслега.

УЛУСНЫЙ СОВЕТ ДЕПУТАТОВ МУНИЦИПАЛЬНОГО РАЙОНА
«ЧУРАПЧИНСКИЙ УЛУС» РЕСПУБЛИКИ САХА (ЯКУТИЯ)
ТРИДЦАТЬ ПЯТАЯ (ОЧЕРЕДНАЯ) СЕССИЯ
РЕШЕНИЕ № 157

с. Чурапча от 18 июня 2026 года

О присвоении звания «Почетный гражданин Чурапчинского улуса»

На основании Положения о звании «Почетный гражданин Чурапчинского улуса», утвержденного решением улусного Совета депутатов № 264 от 02 февраля 2023 года, улусный Совет депутатов муниципального района «Чурапчинский улус» Республики Саха (Якутия) р е ш и л:

За личный вклад в социально-экономическое развитие улуса и многолетний добросовестный труд, присвоить звание «Почетный гражданин Чурапчинского улуса» Попову Ивану Ильичу, Почетному строителю России, Почетному гражданину Чурапчинского и Сыланского наслегов.

Я.П. Оконешников, председатель улусного (районного) Совета депутатов,
С.А.Саргыдаев, глава муниципального района.

КУТУРБАН

Чурапчы нэһилиэгин олохтооҕо

АММОСОВ Дьулус Никитич

ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытынан ийэтигэр Бытовой кэмбинээккэ биергэ үлэлээбит дьүөгэбитигэр Любовь Васильевна Аммосоваҕа дириг кутурбаммытын тиэрдэбит.

Бытовой кэмбинээккэ биергэ үлэлээбит дьүөгэлэрэ.

Прокуратура извещает

Водительское удостоверение местного жителя признано недействительным

Установлено, что гражданин имея недействительное свидетельство о прохождении курса обучения водителей транспортных средств категории «С», которая получена незаконным путем без фактического прохождения обучения, получил соответствующее водительское удостоверение.

Прокуратура Чурапчинского района обратилась с иском в суд о прекращении действия права на управление транспортными средствами в соответствии с водителемским удостоверением.

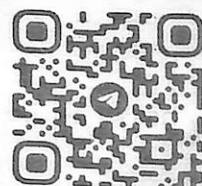
Ответчик в июне 2026 года привлечен к уголовной ответственности по факту совершения коммерческого подкупа, в целях получения свидетельства о пройденном курсе подготовки водителей без фактического обучения.

Суд исковые требования прокуратуры района удовлетворил, признав полученные незаконным способом водительские удостоверения недействительными.

Прокурор Чурапчинского района советник юстиции
А.В. Слепцов.



Улуус
сонуннарын
бу сизгэнэн
киирэн көрүң



@SANAOLON

"САНА ОЛОХ"
хаһыат

Кылаабынай
эрэдэктэр
ГОРОХОВА
Людмила
Владимировна

Тэрийээччилэр: СӨ Ырабылталыстыбата, Саха
Өрөспүүбүлүкэтин "Сахабэчээт" Судаарыстыбаннай
автономнай тэрилтэтэ.
Таһаарааччы: СӨ "Сахабэчээт" ГАЗ
Таһаарааччы аадырыһа: 677000, Дьокускай
к., Орджоникидзе уул. 31, 124 каб. төл./факс: (411-2)
34-39-17 e-mail: sakhabechat@mail.ru. Российскай
Федерация Роскомнадзор СӨ салааларыгар 2020 с.
бэс ыйын 3 күнүгэр регистрацияламмыт нүмэрэ –
ПН №ТУ14-00559.

Эрдээксийэ аадырыһа:
678670, Чурапчы сэл.,
П.Пинигин аат. уул., 26 а.
Төлөпүөннэригэр:
эрэдэктэр – 41-332,
отделлар – 41-265.
E-mail: sanaoloh@mail.ru,
сайт: sanaoloh.ru,
telegram: @sanaoloh

Ааптар сурутар этилэр санаа редакция позициятыгар мэлдьи сөптүбүгэр буолбатах.
Сурукка ыйыллар чаччылар кырдыктаахтарыгар эпигитингэни ааптар тус бэйэтэ
сүтэр.

Индекс: ПИ964. Бэчээккэ сакаас № 23 (12053). Кээмэйэ 2 б.л. Ахсаана
770. Хаһыат сыаната 26 солк. Хаһыат нэһилээҕэ биердэ: бээтинсэҕэ тахсар.

Хаһыат 18.06.2026 с. бэчээккэ бэрилиннэ, 19.06.2026 с. табыста.
"Сахабэчээт" Судаарыстыбаннай автономнай тэрилтэтин "Сана олох" хаһыат
эрэдэктэһитигэр бэчээттэннэ.